

Pavol Odaloš

Generačná príslušnosť ako sociolingvistický faktor determinujúci distribúciu slovnej zásoby v komunikácii

Zámerom príspevku je zozbieranie, analyzovanie a charakterizovanie vybranej slovnej zásoby v generačných skupinách stredoškolských študentov a dôchodcov a sústredenie sa na vplyv sociologickéj kategórie generácie na používanie slovnej zásoby. Generácia je charakterizovaná ako vrstva ľudí spojených vekom, zmýšľaním, záujmami a pod. Na základe uvedeného výkladu chápeme v tomto texte generáciu ako zoskupenie profilované na základe veku a skúmané skupiny ako zástupcov generácie študentov a dôchodcov.

Vybrané vekové skupiny sme si zvolili ako zástupcov generácií preto, lebo nie sú aktívne zapojené do pracovného procesu a je medzi nimi viac ako štyridsaťročný rozdiel. Študenti stredných škôl sa pripravujú na svoje budúce povolanie a dôchodcovia sú na odpočinku po odpracovaní potrebného počtu rokov.

Používanie slovnej zásoby generačnými skupinami v rámci dorozumievania sme skúmali v neoficiálnej komunikácii. Neoficiálnu komunikáciu sme si vybrali preto, lebo používanie slovnej zásoby v nej nie je obmedzené spoločenskými ani inými obmedzeniami. Neoficiálna/ neúradná komunikácia nie je preto limitovaná spoločenskými príkazmi či inými zákazmi a pri dorozumívaní medzi priateľmi, v rodine či v každodennej komunikácii je možné používať akékoľvek lexikálne prostriedky. Jedinou podmienkou je zrozumiteľnosť komunikácie.

Výskum sme uskutočnili v Banskej Bystrici, Brezne, Dolnom Kubíne, Kysuckom Novom Meste, Lučenci, Námestovo, Prievidzi, Púchove, Ružomberku, Sabinove, Spišskej Novej Vsi, Zvolene, Žiari nad Hronom a v okolí týchto miest prostredníctvom študentských výskumných spolupracovníkov na vzorke pri väčšine lexiky od 325 do 375 respondentov. Lingvistické výskumy neoficiálnej komunikácie sa zvyčajne realizujú na základe nahrávania textov, napr. pri výskume používania slovnej zásoby alebo skladby neoficiálnej komunikácie ako celku vyhovuje zaznamenávanie textu pomocou diktafónu. Pri zameraní sa na vybranú lexiku ju nie je možné zachytiť v rámci prirodzenej komunikácie, preto sme ju skúmali pomocou dotazníka a jej používanie sa následne overovalo na základe rozhovorov s respondentmi.

Používanie slovnej zásoby generačnými skupinami

V prvej časti bol dotazník zameraný na pomenovania osôb. Časť obsahovala 11 synonymických radov a 36 slov a slovných spojení na pomenovanie osôb. Synonymický rad obsahoval nové domáce a prevzaté cudzie pomenovania osôb a ich jednoslovné alebo častejšie dvojslovné domáce ekvivalenty.

Čiastkový záver č. 1

V generačnej skupine stredoškolákov sa častejšie používa v 7 z 11 prípadov nové domáce a cudzie prevzaté pomenovania na označenie osôb ako v generačnej skupine dôchodcov, kde uvedený typ slov uprednostňujú v 5 z 11 prípadov, no väčší rozdiel ako v ploche používania týchto slov je v častosti používania slova, pretože slovo hacker používa 92,09% stredoškolákov a 37,33% dôchodcov, slovo topmodelka využíva 86,40% stredoškolákov a 68,00% dôchodcov, slovo hovorca používa 84,53% stredoškolákov a 70,40% dôchodcov, slovo miss využíva 67,20% stredoškolákov a 48,00% dôchodcov. Pri najfrekvencovanejších slovách je rozdiel 14% – 54% v prospech častejšieho používania tohto typu slov vyjadreného v percentách v generačnej skupine stredoškolských študentov oproti generačnej skupine dôchodcov.

Čiastkový záver č. 2

V generačnej skupine dôchodcov sa častejšie používa v 6 z 11 prípadov jednoslovné alebo dvojslovné domáce pomenovania osôb ako v generačnej skupine stredoškolských študentov, kde uvedený typ slov uprednostňujú v 4 z 11 prípadov, no väčší rozdiel ako v ploche používania týchto slovných spojení/ slov je v častosti ich využívania, keď pestovateľ citrusových plodov používa 94,40% dôchodcov a 83,20% stredoškolákov, burzový dohadca využíva 82,00% dôchodcov a 64,33% stredoškolákov, počítačový pirát používa 62,67% dôchodcov a 8,00% stredoškolákov, homosexuál využíva 55,43% dôchodcov a 41,14% stredoškolákov, predajca používa 51,20% dôchodcov a 32,80% stredoškolákov. Pri uvedených najfrekvencovanejších slovách je rozdiel 11% – 54% v prospech častejšieho používania tohto typu slov vyjadreného v percentách v generačnej skupine dôchodcov oproti generačnej skupine stredoškolských študentov.

V druhej časti bol dotazník zameraný na dvojslovné pomenovania vecí, činností a inštitúcií a ich jednoslovné univerbizované náprotivky.

Čiastkový sumár č. 3

V generačnej skupine stredoškólkov sa uplatňuje používanie jednoslovných univerbizmov ako náprotivkov dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií na väčšej ploche, t.j. univerbizmy sa používajú v 12 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolíše od 93,47% až po 34,40%.

V generačnej skupine dôchodcov sa uplatňuje používanie jednoslovných univerbizmov ako náprotivkov dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií na menšej ploche, t. j. sa dvojslovné pomenovania používajú v 4 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolíše od 64,00% až po 46,57%.

Čiastkový sumár č. 4

V generačnej skupine dôchodcov sa uplatňuje používanie dvojslovných pomenovaní ako náprotivkov univerbizmov na väčšej ploche, t.j. sa dvojslovné pomenovania používajú v 11 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolíše od 86,90% až po 44,80%.

V generačnej skupine stredoškólkov sa uplatňuje používanie dvojslovných pomenovaní ako náprotivkov univerbizmov na menšej ploche, t.j. sa dvojslovné pomenovania používajú v 4 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolíše od 81,09% až po 37,87%.

Záverečná sumarizácia

Predstavený výskum preukázal vplyv veku ako faktora formujúceho generačné používanie slovnej zásoby. Generačná skupina stredoškólskych študentov sa prejavila ako dynamická časť používateľov jazyka, ktorá je nositeľom novej a novo sa formujúcej lexiky. Generačná skupina dôchodcov sa prejavila ako konzervatívnejšia časť používateľov jazyka, ktorá využíva slovnú zásobu už dlhšie fungujúcu v spoločnosti.